ומה טעמון דרבנן °וראיתם אותו מן הסמוך לו. ומ"ט דרבי אליעזר וראיתם אותו כדי שיהא ניכר בין הצבועים. תני בשם ר"מ וראיתם אותה אין כתיב כאן אלא וראיתם אותו מגיד שכל המקיים מצות ציצית כאלו מקבל פני *שכינה מגיד שהתכלת דומה לים והים דומה לעשבים ועשבים דומין לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד והכסא דומה לספיר דכתיב °ואראה והנה על הרקיע אשר על ראש הכרוב כאבן ספיר כמראה דמות כסא. [א] *אחרים אומרים. וראיתם אותו כדי שיהא אדם רחוק מחבירו ארבע אמות ומכירו רב חסדא אמר כהדא דאחרים מה אנן קיימין אם [ב] ברגיל אפילו רחוק כמה חכים ליה ואם בשאינו רגיל אפילו קרוב ליה לא חכים ליה אלא כי אנן קיימין ברגיל ושאינו רגיל כההוא דאזיל ליה לאכסניא ואתא לקיצין. אית תניי תני *בין זאב לכלב בין חמור לערוד ואית תניי תני כדי שיהא רחוק מחבירו ארבע אמות ומכירו. הוא בעי מימר מן דמר בין זאב לכלב בין חמור לערוד כמן דמר בין תכלת לכרתן. ומן דמר כדי שיהא אדם רחוק מחבירו ארבע אמות ומכירו. כמן דמר בין תכלת ללבן. אבל אמרו [ג] *מצותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפילה ונמצא מתפלל ביום. אמר רבי זעירא ואנא אמרית טעמא °ייראוך עם שמש אמר מר עוקבא הוותיקין היו משכימים וקורין אותה כדי שיסמכו לה תפילתן עם הנץ החמה. *תני אמר רבי יודה מעשה שהייתי מהלך בדרך אחרי רבי אלעזר בן עזריה ואחרי רבי עקיבה והיו עסוקים במצות והגיע עונת קרית שמע והייתי סבור שמא נתייאשו מקרית שמע וקריתי ושניתי ואחר כך התחילו הם [א]וכבר היתה החמה על ראשי ההרים: עד הנץ החמה: רבי זבדיה בריה דרבי יעקב בר זבדי בשם רבי יונה כדי שתהא החמה מטפטפת על ראשי ההרים: ר' יהושע אומר עד ג' שעות: רבי אידי ורב המנונא ורב אדא בר אחא בשם רב הלכה כרבי יהושע בשוכח רבי הונא אמר תרין אמוראין חד אמר בשוכח אגיב ליה חבריה וכי יש הלכה בשוכח כך [ד] הוא הלכה ולמה אמרו בשוכח כדי שיהא אדם מזרז בעצמו לקרותה בעונתה:

תמן

תורה אור
במדב' טו
יחזק' י

דמ"ע דרבנן דכתיב וראיתם אותו מן הסמוך לו משיבחין בלילית בין תכלת ללבן הסמוך לו לראותו אז הוא עונת ק"ש: כדי שיהא ניכר בין הצבועין. ר"א דריש וראיתם אותו דקאי על תכלת דלעיל מיניה ומשיכיר תכלת בין שאר הצבועין הקרובים לגוון תכלת: וראיתם אותה אין כתיב כאן. דהוה משמע דקאי על אותה מצוה: אחרים אומרים וראיתם אותו. משמע על האדם העומד לנגדו ושתם ראיה ד' אמות הויא וכדמפרש רב חסדא בהדא דאחרים באיזו חבירו מיירי: אם ברגיל. חבירו הרגיל עמו אפי' רחוק כמה ממנו מכירו בראיה בעלמא ואם בשאינו רגיל שלא ראה אותו אפי' קרוב לו ביותר אינו מכירו ומאי משיכיר דקאמרי: ואתי לקיצין. לפעמים הוא בא והולך לו באכסניא הזה וזהו רגיל ואינו רגיל: לערוד. חמור הבר: הוא בעי מימר. רב חסדא דמפרש לעיל להא דאחרים הוא היה מפרש ג"כ להך פלוגתא דתנאי דפליגי בפלוגתא דר"א ורבנן במתני': מן מר. מאן דאמר בין זאב לכלב וכו' ס"ל כמאן דאמר בין תכלת לכרתן דצריך שיאור היום ביותר כדי שיכיר בין הצבע הקרוב כמעט לצבע אחר וזהו השיעור בעצמו משיכיר בין זאב לכלב או בין החמור לערוד: ומאן דאמר כדי שיהא אדם רחוק וכו'. ס"ל כמ"ד בין תכלת ללבן שהוא יותר קודם שבמעט אורה יכול להבחין ביניהם וכן להכיר חבירו הרגיל ואינו רגיל ברחוק ד' אמות: ייראוך עם שמש. מורא והיינו ק"ש שהם מקבלין עליהם מלכות שמים עם שמש עם הנץ החמה: היו משכימין. מעט קודם הנץ החמה כדי שיסמכו לה התפילה עם הנץ החמה: תני. בתוספתא פ"ק והתם קאמר שהיו עוסקין בצרכי ציבור: שמא נתייאשו מק"ש. לפי שעסוקין במצות ופטורין מק"ש: וכבר היתה החמה על ראשי ההרים. כשקראו הם: מטפטפת. מתחלת לזרוח: הלכה כר' יהושע בשוכח. אם שכח לקרותה בהנץ החמה יכול לקרותה עד ג' שעות כר' יהושע: מגיב ליה חבריה. השיב לו חבירו וכי שייך לומר הלכה בשוכח ולא היה לך לומר אלא אם שכח קורא כר' יהושע: כך היא הלכה. אלא אימא כך היא הלכה כר' יהושע ואפי' לכתחילה ולא אמרו בשוכח אלא כדי לזרז את האדם שיהא קורא בעונתה בהנץ החמה שהיא למצוה מן המובחר:

תמן

עין משפט נר מצוה

כו
א טוש"ע או"ח סי' נח ס"ו

כז
ב טוש"ע שם

כח
ג מיי' פ"א מהל' ק"ש הי"א טוש"ע שם

כט
ד מיי' שם סמ"ג עשין יח טוש"ע שם ס"א

מסורת הש"ס

מנחות מג: סוטה יז. וע' תוס' סוכה לא: ד"ה ירוק.

ברכות ט: תוספתא פ"ק וע' תוס' ברכות ט: ד"ה אחרים.

ברכות שם

תוספתא פ"ק ברכות ט: כ"ה: כו. תהלים עב

תוספתא שם

גליון הש"ס

[א]וכבר היתה החמה. ע' בבעה"מ ורמב"ן במלחמות פ"ק כאן וברשב"א בחידושיו ד"ה:

מראה הפנים

וע"ש ונראה דמהאי פלוגתא דר"א ורבנן בענין הך דרשה דוראיתם אותו יצא לנו עוד כ"מ לדינא בענין הפלפול שפלפל קרח עם משה בטלית שכולה תכלת כדרשת חז"ל דאי דרשינן מן הסמוך א"כ ממילא ש"מ דכולה תכלת חייבת שהרי ע"כ צריך לעשות גם כן חוטי לבן שיהא ניכר מן הסמוך והשתא צ"ל קרח כדרשת ר"א הוה ס"ל א"כ לדרשא אחריתא ואין כאן מקומו להאריך:

מגיד שהתכלה דומה לים והים דומה לעשבים וכו'. ובבבלי מנחות דף מ"ג לא גריס אלא התכלת דומה לים וים לרקיע וכו' ולפי הגי' דבבלי הוא כעין צבע שקורין אירנד"א בלע"ז ובלשון אשכנז בלוי"א אבל לפי הגי' דהכא משמע שהוא צבע ויר"דא בלע"ז וכעין עשבים ובלשון אשכנז גרי"ן כ"כ התוס' פרק לולב הגזול דף ל"א ע"ב ד"ה ירוק ככרתי ומסקו שם דעיקר מראה הירוק הוא הצבע שקורין יא"לא בלע"ז ובלשון אשכנ"ז גע"ל ע"ש:

הוא בעי מימר וכו'. ובחידושי הרשב"א ז"ל גרים הוון בעי מימר וכו' ואין כ"מ בזה ומיהו הא דגרים שם מאן דאמר בין זאב לכלב בין חמור לערוד כמאן דאמר בין תכלת ללבן אבל אמרו מצותה וכו'. נראה דחסר בהעתקה וכפי הגי' דכאן הוא הנכון וכדפרישית וכך מצאתי לגי' הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות וכלומר דחד שיעורא הוא והקורא קודם לכן לא קיים המצוה:

וכבר היתה החמה על ראשי ההרים. כך היא הגי' בתוספתא שלפנינו וכבר נראת החמה על ראשי ההרים וכך ראיתי בתוספתא כ"י על קלף ישן נושן אשר היא מצויה בידי אבל הרשב"א ז"ל היה לפניו הגי' בתוספתא ואחר נראתה החמה על ראשי ההרים ומביא ראיה מזה דלר"ע מותר לכתחילה לקרות קודם הנץ החמה ואפי' שלא בשעת הדחק וכתב אלא שבירושלמי מצאתי גירסא זו בספק דהתם אמרו וכבר נראתה החמה על ראשי ההרים דמשמע דלר"ע אינו קורא עד שתנץ החמה ושמא גי' שבירושלמי משובשת וחזר וסיים שם ואפי' לגי' זו שבירושלמי איכא למימר דלר"ע התחלת ק"ש לכל אדם ואפילו לכתחילה משיכיר בין חמור לערוד ולמצוה מן המובחר לאחר הנץ החמה ואיהו לית ליה דתפילה עם השמש כותיקין עכ"ל ולמאי דפרישית דכבר נראתה וכו' בשעה שקראו הם וכלומר דבתחילה לא היו להן פנאי בעסקן במצוה שהיו א"כ לכאורה אין כ"כ ראיה בלאו הכי מהא לכל הגי' ואין להאריך בזה כבר מבואר האי דינא בפוסקים ועיין לעיל ד"ה אתיא דר"ג כר"ש שהובא דעת גדולי הפוסקים ז"ל בהך דרשב"י משמיה דר"ע:

עד הנץ החמה וכו' כדי שתהא החמה מטפטפת על ראשי ההרים. והוא אחר שתנץ החמה כך היא גי' הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות ופירושו וגי' בעל המאור ז"ל עם הנץ החמה וכו' ע"ש ורוב גדולי המפרשים הסכימו דהא דהנץ אף היא עשתה נברשת של זהב וכו' ומשמע לאחר זריחת השמש הוא זמן קריאה היינו לציבור שאין כל אדם יודע לכוין לגומרה עם הנץ החמה ולמצוה מן המובחר כותיקין ואין להאריך:

הלכה כר' יהושע בשוכח. לכון הרמב"ם ז"ל בפ"א מק"ש הל' י"א ואי זה הוא זמנה ביום מצותה שיתחיל לקרות קודם הנץ החמה וכו' עד סוף שלש ביום למי שעבר ואיחר

פירוש מבעל ספר חרדים

ללבן דמתני' בין תכלת שבציצית ללבן שבה שהיו עושין שני חוטין לבן ותולין תכלת ותולין לבן: מאי טעמא דרבנן וכו'. בין רבנן בין רבי אליעזר סבירא להו דוראיתם קאי אקרית שמע דשחרית כדאמר בבבלי פרק הקומץ רבה וראיתם ראה מצוה זו שבה תלויה מצוה אחרת ואיזו זו קרית שמע ואותו לבון מיעוט והבדל רבנן דרשי אותו היינו החוט תכלת מה הבדל בינו ובין חוט לבן הסמוך לו ורבי אליעזר סבר אותו צבע למעט ולהבדיל צבע אחר שדומה לו קצת: אחרים אומרים וראיתם אותו. קשה דהא איכהו לא תלו לקרית שמע בציצית כלל וכן תנאי דלקמיה דאמרו בין זאב לכלב וכו'. ויש לומר כי היכי דקבלה ביד חכמי ישראל דקרית שמע היינו שלשה פרשיות ואחד מהם פרשת ציצית דכתיב בה ראייה הכי תנאי דמתני' ובריתא קבלו דזמנה תלוי בראייה וכן ציצית וכל אחד אמר מסברא דנפשיה דראיה דקרא דהיינו הבחנה בין מה למה יבחין והשתא כיון דהיינו קרית שמע מכל המצות דזמנן ביום דהנן בפרק שליכי דמגלה לכתחלה מצותן משהנץ החמה ובדיעבד אם הקדים משעלה עמוד השחר יצא וקרית שמע תלי בראייה אלא ודאי משום דקבלו דתליא בראייה: אם ברגיל אפי' רחוק כמה חכים ליה. מכיר ואם בשאינו רגיל אפי' קרוב ליה לא מכיר אלא כן הנן קיימין ברגיל ושאינו רגיל כההיא דאזיל ליה לאכסניא ואתי לקיצין. לפרקים: אית תנאי תני בין זאב לכלב. דדמיין אהדדי: כמאן דאמר בין תכלת לכרתן. כלומר שיעור אחד הוא דצריך אור יפה להבחין ביניהם: אבל אמרו מצותה עם הנץ החמה. כלומר אף ע"פ שמצות קריאת שמע תלי בראייה לחוד והיה יכול להתחיל ולגמור קודם הנץ ולא בעיר למיעבד הכי דכתיב ייראוך עם שמש כלומר התפלה דכתיב ועבדו את ה' כיראה כדאיתא בבבלי ריש פרק עומדין תפיה עם שמש דהיינו הנץ החמה שנודע השמש לבריות כדאיתא לעיל הלכך צריך לאחר קצת אי כמי לקרותה בניגון ויכוין שלא יגמור גאל ישראל אלא ברגע שתנץ החמה כמצאו שתי מצות בידו כתקנן. והיינו דתנן במתני' במקצת נסחי מאימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר וכו' וגומרה עם הנץ החמה. כלומר יתחיל משיכיר ויכוין לגמור עם הנץ: אמר מר עוקבא הוותיקין היו משכימין וכו'. קשיא טובא דהא מתניתין דקתני משיכיר וכל הני תנאי מקדימין יותר מוותיקין שוותיקין מאחרין קצת בדקדוק כדי שיגמרוה עם הנץ. ועוד דלשון משכימין בירושלמי לעיל משמע דהוי קודם זמנה דתניא שקורא עם אנשי משמר לא יצא שאנשי משמר משכימין היו לכן נראה דמר עוקבא בא לומר דלית הלכתא ככל הנך תנאי דמתניתין וברייתא דמקדימין משיכיר וגם לא כוותיקין דמאחרין קצת אלא עיקר זמנה להתחיל בעת הנץ וקודם לא יצא. וכן כתבו התוספות פרק שלישי דיומא בשם רבינו תם דאין הלכה כוותיקין מכח ההיא משנה דהתם קתני התחלת זמנה מהנץ דהנן התם אף היא עשתה נברשת של זהב וכו' וכן פסק הרב רבינו זרחיה הלוי ז"ל במאור ורבינו חננאל דקודם הנץ החמה לא יצא ומכח ההיא משנה זו אמר כאן מר עוקבא דאפי' כוותיקין דמאחרין מתנאי דברייתא ומתניתין אין הלכה וגם סמיך אברייתא דמייתי בסמוך דמינה נמי נשמע בהדיא דזמנה בהנץ. הני אמר ר' יהודה מעשה שהייתי מהלך בדרך. והיו עוסקין במצוה. כלומר שהיו הולכין לפדיון שבוים או לעסק חתן וכלה ואמר בבבלי ובלכתך בדרך בלכת דידך מחייבת הא למצוה פטירנ. והגיע עונת קרית שמע. כלומר לדעת רבי אליעזר ורבי יהושע ושאר תנאי דמתניתין וברייתא דמקדימין זמנה קודם הנץ. והייתי סבור שגם דעתם שכבר הגיע קרית שמע אלא שמא נתיאשו מקרית שמע משום דהעוסק במצוה פטור מן המצוה דאע"פ שאין עוסין מצוה בעת שהיא שמא היתה מחשבתן טרודה כיצד יהיה תיקון ענייני: וקריתי ושניתי. כלומר קריתי ק"ש בעונתה המקובל לי עד הנה ואח"כ שניתי פרקי משנה שאני רגיל: ואח"כ התחילו הם וכבר היתה החמה על ראשי ההרים. דהיינו הנץ החמה וספר ר' יהודה זה ללמדנו דדעת ר' אליעזר בן עזריה ורבי עקיבא דזמן קרית שמע דוקא בהנץ החמה ולא קודם וכמתני' דיומא והכי נמי אמר רבי שמעון בן יוחאי משום רבי עקיבא קרית שמע של שחרית לאחר הנץ החמה ופירש ה"ר זרחי' הלוי זלה"ה דהמימרא האחרת שאמר רבי שמעון בן יוחאי משמיה דנפשיה דזמנה משעלה השחר פליגן אהדדי ופסק כר"ע רבו. ולא היקשי לך דתניא בבבלי משיכיר בין זאב לכלב דברי רבי מאיר רבי עקיבא אומר בין חמור לערוד דלדבריו דרבי מאיר קאמר לדידי תלי בהנץ אבל אתם דתליא בראיה יש לך לומר בין חמור לערוד: מגיב ליה חבריה. הקשה והשיב עליו וכי יש הלכה בשוכח כיון דאמרת הלכה כמותו ודאי אפי' מזיד ולא קרא אלא עד שלש שעות

שנויי נוסחאות (שו"א) על במקרא אל. (שו"ב) הכרוב בשכי"ל הכרובים וכ"ה בקרא. (שו"ג) כסא בשכי"ל כסא נראה עליהם והוא סיפיה דקרא. **וראיתם אותו** בכי"ל ליתא. (שו"ד) **רב חסדא אמר כהדא** בשכי"ל רב אמר בהדא, (וגם בד"ו ג' בהדא וכ"נ שהיתה גי' הפ"מ). (שו"ה) **כמה** בד"ו כמן. (שו"ו) **קרוב ליה** בשכי"ל קריב לגביה. (שו"ז) **כי** בד"ו כן. **כההוא** בד"ו בההוא. (שו"ח) **בין חמור לערוד** בכי"ל ליתא. **שיהא רחוק** בד"ו שיהא אדם רחוק. (שו"ט) **הוא בעי מימר** בשכי"ל ליתא. (שו"י) **מן דמר** בד"ו מן מר. (שו"כ) **שיסמוך גאולה לתפלת** בשכי"ל שיסמוך לה תפלה. (שו"ל) **בריה** בכי"ל בשם. (שו"מ) **אחא** בשכי"ל אחבא. **רבי הונא** בשכי"ל רב חונה. **אגיב** בשכי"ל מתיב בד"ו מגיב.

מערכת הערוך

גי' הצבועים בערוך (צבע) בין הצבועין. ותכלת וכרתן שניהן צמר צבוע בשני מינין. בפרק אחרון דכלאים (מ"ח) תנן אין הכהנים לובשין לשמש בבית המקדש אלא צמר ופשתים שמע מיניה תכלת וארגמן ותולעת שני שלשתן צמר הן וצבוע באלה שלשה מינין. זה פירש רבינו חננאל ז"ל:

מעיני יהושע

בדיעבד דאל"כ ל"ש גזירה ע"ש) וצ"ע דכיון דלא גזרו על הקטר חלבים ואברים דלא נפסלו אחר חצות א"כ לא יכלו לגזור על אכילת בשר דכ"ז שלא נקטרו האימורים לא הותר הבשר באכילה (פסחים נט:) א"כ לא הוה מקום לאסור ולקנוס על שלא אכלו קודם חצות שהרי ברוב פעמים לא יוכלו עוד לאכול קודם חצות קודם הקטרת האימורים משא"כ בפסח דקיי"ל חלבי חול אינן נקטרים ביו"ט וע"כ נקטרים מבערב ורשות בידם לאכול קודם חצות לכן אסור בדיעבד אחר חצות משא"כ בשאר קדשים שא"א היה לקנוס בדיעבד דהרבה פעמים לא היו יכולין לאכול אז ודע דבעינן פלוגתא דר"ע וראב"ע לפי פרש"י ותוס' בר"ס דף כ' ע"ב בד"ה חצות לילה הלכה כראב"ע: